2043-0434/0

6/02/97

MINISTERE DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA PREMIERE GALERIE DES GALERIES FUNERAIRES (PARTIE SOUTERRAINE ET EN SURFACE), SISE AU CIMETIERE DE LAEKEN, PARVIS NOTRE-DAME A BRUXELLES-LAEKEN.

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier, notamment les articles 22 et 23;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 22 décembre 1994 entamant la procédure de classement comme ensemble de la première galerie des galeries funéraires (souterraine et en surface), sise au cimetière de Laeken, Parvis Notre-Dame à Bruxelles-Laeken;

Vu l'avis du Collège des Bourgmestre et Echevins de la Ville de Bruxelles émis le 23 mars 1995;

Vu l'avis de la Commission royale des monuments et des sites émis le 20 mars 1996;

MINISTERIE VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE EERSTE GALERIJ VAN DE GRAFGALERIJEN (ONDERGRONDS EN BOVENGRONDS GEDEELTE), GELEGEN OP HET KERKHOF VAN LAKEN, ONZE-LIEVE-VROUW-VOORPLEIN TE BRUSSEL-LAKEN.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, inzonderheid op artikelen 22 en 23;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 22 december 1994 houdende instelling van de procedure tot bescherming als geheel van de eerste galerij van de grafgalerijen (ondergronds en bovengronds), gelegen op het kerkhof van Laken, Onze-Lieve-Vrouwvoorplein te Brussel-Laken;

Gelet op het advies van het College van Burgemeester en Schepenen van de Stad Brussel uitgebracht op 23 maart 1995;

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen uitgebracht op 20 maart 1996;

Considérant que le propriétaire, la ville de Bruxelles, a transmis ses observations le 23 mars 1995 et que celles-ci peuvent être résumées comme suit :
La Ville de Bruxelles n'est pas l'unique propriétaire.
Les zones de protection sont établies de façon arbitraire et ne répondent pas à la définition de l'ordonnance. Elles sont considérées de façon trop large et empêchent toute gestion normale du cimetière.

Les galeries funéraires sont en très mauvais état. Les frais de restauration pourraient s'élever très haut.

Considérant que ces observations peuvent être rencontrées comme suit :
La zone de protection a été revue afin de rencontrer les observations de la Ville relatives aux perspectives et à la gestion du cimetière.
Les problèmes juridiques et administratifs concernant la propriété n'ont pas d'influence sur la valeur du monument et ne sont pas une objection au classement.

Sur la proposition du Ministre-Président chargé des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites,

ARRETE :

Article 1er - Est classée comme ensemble la première galerie des galeries funéraires (partie souterraine et en surface), sise au cimetière de Laeken, Parvis Notre-Dame à Bruxelles-Laeken, connu au cadastre de Bruxelles, 18ème division, section B, 5ème feuille, parcelle n° 507 E, en raison de son intérêt scientifique, artistique et historique, précisé dans l'annexe I du présent arrêté.

La délimitation de l'ensemble est reprise sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté.

Overwegende dat de eigenaar, de stad Brussel, haar opmerkingen op 23 maart 1995 heeft meegedeeld en dat deze als volgt kunnen worden samengevat :
De Stad Brussel is niet de enige eigenaar.

De vrijwaringszones werden willekeurig vastgelegd en beantwoorden niet aan de definitie van de ordonnantie. Ze zijn te breed opgevat en hinderen in sterke mate een verder beheer van de begraafplaats.

De grafgalerijen bevinden zich in zeer slechte staat. De restauratiekosten zouden hoog oplopen.

Overwegende dat deze opmerkingen als volgt kunnen worden tegemoetgekomen :
De vrijwaringszone is herzien teneinde de opmerkingen van de Stad tegemoet te komen met betrekking tot de perspectieven en het beheer van het kerkhof.
Juridische en administratieve problemen in verband met de eigendom hebben geen invloed op de waarde van het monument en vormen geen bezwaar voor een bescherming.

Op de voordracht van de Minister-Voorzitter belast met Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

BESLUIT :

Artikel 1 - Wordt beschermd als geheel de eerste galerij van de grafgalerijen (ondergronds en bovengronds gedeelte), gelegen op het kerkhof van Laken, Onze-Lieve-Vrouwvoorplein te Brussel-Laken, bekend ten kadaster te Brussel, 18de afdeling, sectie B, 5de blad, perceel nr 507 E, wegens zijn wetenschappelijke, artistieke en historische waarde, zoals nader bepaald in bijlage I gevoegd bij dit besluit.

De afbakening van het geheel wordt aangeduid op het plan gevoegd in bijlage II bij dit besluit.

Art. 2 - La zone de protection relative à l'ensemble décrit dans l'article 1er comprend les concessions directement contiguës à l'ensemble repris à l'article 1er .

Art. 3 - Les conditions particulières de conservation sont les suivantes :
a) Peindre des éléments, les enduire alors qu'ils ne l'ont jamais été, ainsi que les nettoyer autrement qu'à l'aide d'eau pure à pression basse contrôlée est interdit.

b) L'entretien normal (réparation immédiate des dégâts, étançonnage immédiat ou recouvrement à l'aide de matériaux provisoires en cas d'urgence, nettoyage de la pierre, et, alentour, ordonnancement des plantations) est obligatoire.

Art. 4 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 06/02/97

Par le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites

Art. 2 - De vrijwaringszone met betrekking tot het in artikel 1 beschreven geheel betreft de concessies onmiddellijk belendend aan het geheel vermeld in artikel 1.

Art. 3 - De bijzondere behoudsvoorwaarden zijn de volgende :
a) Het beschilderen van elementen, ze bepleisteren hoewel ze dit nooit geweest zijn, evenals het reinigen op een andere wijze dan met zuiver water onder gecontroleerde lage druk is verboden.
b) Het normale onderhoud (onmiddellijke herstelling van schade, het schoren of bedekken met voorlopig materiaal in dringend geval, het reinigen van de steen, de logische afmeting van de omgevende aanplantigen) is verplicht.

Art. 4 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 06/02/97

Door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen

Charles PICQUE

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA PREMIERE GALERIE DES GALERIES FUNERAIRES (PARTIE SOUTERRAINE ET EN SURFACE) SISE AU CIMETIERE DE LAEKEN, PARVIS NOTRE-DAME A BRUXELLES-LAEKEN.

Réf. cadastrale : 18ème division, section B, 5ème feuille, parcelle n° 507 E.

Description sommaire :

Depuis 1875 et dès son mandat d'échevin des Travaux Publics, E. Bockstael avait insisté pour augmenter le nombre de parcelles disponibles et à concèder au cimetière de Laeken. La population de Laeken avait non seulement connu un accroissement important, mais en plus il importait également de s'assurer une source de revenus non négligeables.

En tant qu'ingénieur, E. Bockstael fut confronté au défi d'enterrer un nombre de plus en plus important de morts dans un espace et un délai restreints et ce dans des conditions d'hygiène correctes. La solution des Galeries tombales s'imposa.
Des galeries de ce genre existaient déjà à Madrid et à Brescia. A Laeken, les murs percés de niches tombales en long et en large furent par contre construits en sous-sol, ce qui était inusité.
Ce concept répondait au souci de préserver la vue attrayante et monumentale du cimetière en surface.
Chaque série de 5 niches accessibles par les galeries appartenaient à différents concessionnaires, d'un monument construit au frais de la Ville.

La premiere galerie funéraire, d'une longueur de 31 mètres, est occupée dès 1878.
Le bourgmestre Van Volxem y est inhumé dans un caveau de famille, couronné d'une large chapelle funéraire, de style néo-classique.
Vu le succès de la formule, il est décidé la même année de construire 6 nouvelles galeries accessibles par un escalier central. Ce dernier est surmonté d'un pavillon éclectique en pierre de taille bleue, oeuvre du sculpteur funéraire E. Salu, réalisé probablement d'après ses propres plans.
La construction de la première série de galeries se terminera aux environs de 1890 par l'aménagement d'un double accès incliné depuis la Grande Avenue, construit perpendiculairement à l'escalier difficilement accessible.

Dans le prolongement de la galerie précédente, mais implantée perpendiculairement à celle-ci, une seconde série de trois galeries est entamée en 1919.
Cette série est complétée par une quatrième galerie en 1928.

Lors de sa mort en 1920 et à sa demande, le bourgmestre Bockstael fut inhumé dans le centre de "ses" galeries funéraires à l'endroit de l'ancien escalier inutilisé, après aménagement du petit bâtiment d'entrée et la réalisation d'un portrait en buste de marbre blanc par Pierre Theunis. Il repose à proximité de la sépulture du bourgmestre Van Volxem et de feu l'architecte J. Poelaert, mort en 1879.

Entre 1933 et 1935 l'architecte de la Ville, F. Malfait, termine les galeries avec trois nouvelles galeries souterraines de style Art Déco, reliées entre elles par une quatrième galerie courbe d'où des escaliers mènent vers un péristyle monumental avec des niches tombales complémentaires.
Une autre innovation fut d'avoir prévu l'aménagement de niches destinées à recevoir les urnes dans les galeries comme en surface; ce projet faisait suite à l'ouverture en 1933 du premier columbarium à Uccle.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier :

Intérêt scientifique, artistique et historique :

Le prototype des galeries funéraires de Laeken ne semble jamais avoir été dépassé en termes d'originalité ou de capacité d'occupation. La combinaison surprenante de cellules souterraines et de monuments en surface, exécutée ici de façon monumentale et impressionnante, est unique.
La construction des galeries funéraires de Laeken eut des adeptes enthousiastes dans l'agglomération bruxelloise, mais ils les construisirent principalement en surface; il en va ainsi des cimetières de Molenbeek-Saint-Jean, Saint-Gilles, Forest, Saint-Josse-ten-Noode et Watermael-Boitsfort. La présence d'un cénotaphe de Philippe Parmentier pour le philantrope P.L. Bortier est remarquable, ainsi qu'une dizaine de plaques funéraires du début du 18ème siècle, provenant de l'ancienne église paroissiale de Laeken.
Pour ces différentes raisons, la partie la plus ancienne du complexe souterrain, et les monuments funéraires en surface (à savoir la partie 1878-1890), méritent le classement.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 06/02/97 ,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites,

Charles PICQUE.

BIJLAGE I VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE EERSTE GALERIJ VAN DE GRAFGALERIJEN (ONDERGRONDS EN DE BOVENGRONDS GEDEELTE) GELEGEN OP HET KERKHOF VAN LAKEN, ONZE-LIEVE-VROUWVOORPLEIN TE BRUSSEL-LAKEN.

Kadastrale gegevens : 18de afdeling, sectie B, 5de blad, perceel nr 507 E.

Beknopte Beschrijving :

Reeds in 1875, kort na zijn aantreden als schepen van Openbare Werken, had E. Bockstael aangedrongen op de verruiming van het beschikbare aantal te concederen percelen op het kerkhof van Laken. Niet alleen had de bevolking van Laken op enkele decennia een sterke groei gekend maar bovendien kwam het er op aan deze niet onaardige bron van inkomsten veilig te stellen.

Als ingenieur werd E. Bockstael geconfronteerd met de uitdaging om een steeds maar toenemend aantal lijken op zo kort mogelijke tijd te verwerken, en dit op hygiënisch verantwoorde wijze en met een minimum aan plaatsverlies. De oplossing zou zich aanbieden onder de vorm van grafgalerijen.
Gelijkaardige grafgalerijen bestonden reeds in Madrid en Brescia. De hoge wanden met naast en boven elkaar geplaatste grafnissen werden in Laken daarentegen ondergronds aanlegd, wat onbruikelijk was. Dit idee werd vooral ingegeven door een bekommernis om bovengronds het aantrekkelijke, monumentale uitzicht van het kerkhof te vrijwaren.
Elke reeks van 5 nissen die via de ondergrondse galerijen bereikbaar waren dienden aan de oppervlakte te worden bekroond door een grafmonument naar keuze of, indien de nissen over verschillende concessiehouders verdeeld waren, door een grafmonument op kosten van de stad.

Een eerste grafgalerij, 31 meter lang, wordt in 1878 in gebruik genomen. Burgemeester Van Volxem wordt in deze galerij in een familiekelder bijgelegd, bekroond door een ruime neoklassieke grafkapel.
Hetzelfde jaar nog wordt, gezien het stijgend succes, beslist tot de bouw van 6 nieuwe galerijen met centraal gelegen toegangstrap. Het eclectisch, blauw-hardstenen paviljoen boven deze laatste wordt uitgevoerd door het atelier van beeldhouwer-grafzerkmaker E. Salu mogelijk naar diens eigen ontwerp.
De bouw van het eerste gangenstelsel wordt pas afgesloten omstreeks 1890 met de aanleg van een dubbele toegangshelling vanuit de Grote Laan, haaks op de trap die als minder praktisch werd ervaren.

In het verlengde van de vorige, maar dwars hierop geplant, wordt een tweede reeks van 3 galerijen aangezet in 1919.
Deze reeks wordt vervolledigd met een 4de galerij in 1928.

Burgemeester Bockstael wordt bij zijn overlijden in 1920 naar eigen wens bijgezet in het hart van "zijn" grafgalerijen, ter plaatse van de oude, intussen in onbruik geraakte toegangstrap, na verbouwing van het poortgebouwtje en de realisatie van een witmarmeren portretbuste door Pierre Theunis. Hij bevindt zich bijna binnen handbereik van burgemeester Van Volxem en van de in 1879 overleden architect J. Poelaert.

Tussen 1933 en 1935 worden de galerijen door stadsarchitect F. Malfait in Art-Decostijl afgerond met 3 nieuwe ondergrondse galerijen, op hun eindpunt verbonden door een 4de boogvormige galerij, van waaruit trappen leiden naar een monumentaal peristilium met bijkomende grafcellen.
Een innovatie vormen de zowel ondergrondse als bovengrondse voorziene nissen voor asurnen, die verband hielden met de in-gebruikname in 1933 van een eerste columbarium te Ukkel.

Belang van het geheel volgens de criteria bepaald in artikel 2, paragraaf 1 van het besluit van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed :

Wetenschappelijk, en artistiek en historisch belang :

Dit Lakense prototype van grafgalerijen blijft inzake haar originaliteit en omvang onovertroffen.
Uniek is de verrassende combinatie van ondergrondse cellen en bovengrondse monumenten die hier op indrukwekkende en monumentale wijze zijn uitgewerkt.
De bouw van de Lakense grafgalerijen kende in andere gemeenten van de Brusselse agglomeratie een enthousisate navolging, deze werden echter veeleer bovengronds gebouwd : zo zijn er voorbeelden te Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Vorst, Sint-Joost-ten-Node en Watermaal-Bosvoorde.
Merkwaardig is ook de aanwezigheid van het cenotaaf van Philippe Parmentier voor de filantroop P.L. Bortier evenals een serie van een tiental vroeg 18de eeuwse grafplaten herkomstig uit de oude parochiekerk van Laken.
Het oudste gedeelte van het ondergrondse complex dient, samen met alle bovenstaande grafmonumenten, dus het gedeelte 1878-1890 om deze redenen beschermd te worden.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 06/02/97 ,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

Charles PICQUE

V.9511

ANNEXE II A L' ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA PREMIERE GALERIE DES GALERIES FUNERAIRES (PARTIE SOUTERRAINE ET EN SURFACE), SISE AU CIMETIERE DE LAEKEN, PARVIS NOTRE-DAME A BRUXELLES-LAEKEN.

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE EERSTE GALERIJ VAN DE GRAFGALERIJEN (ONDERGRONDS EN BOVENGRONDS GEDEELTE), GELEGEN OP HET KERKHOF VAN LAKEN, ONZE-LIEVE-VROUWVOORPLEIN TE BRUSSEL-LAKEN.

DELIMITATION DE L'ENSEMBLE

AFBAKENING VAN HET GEHEEL

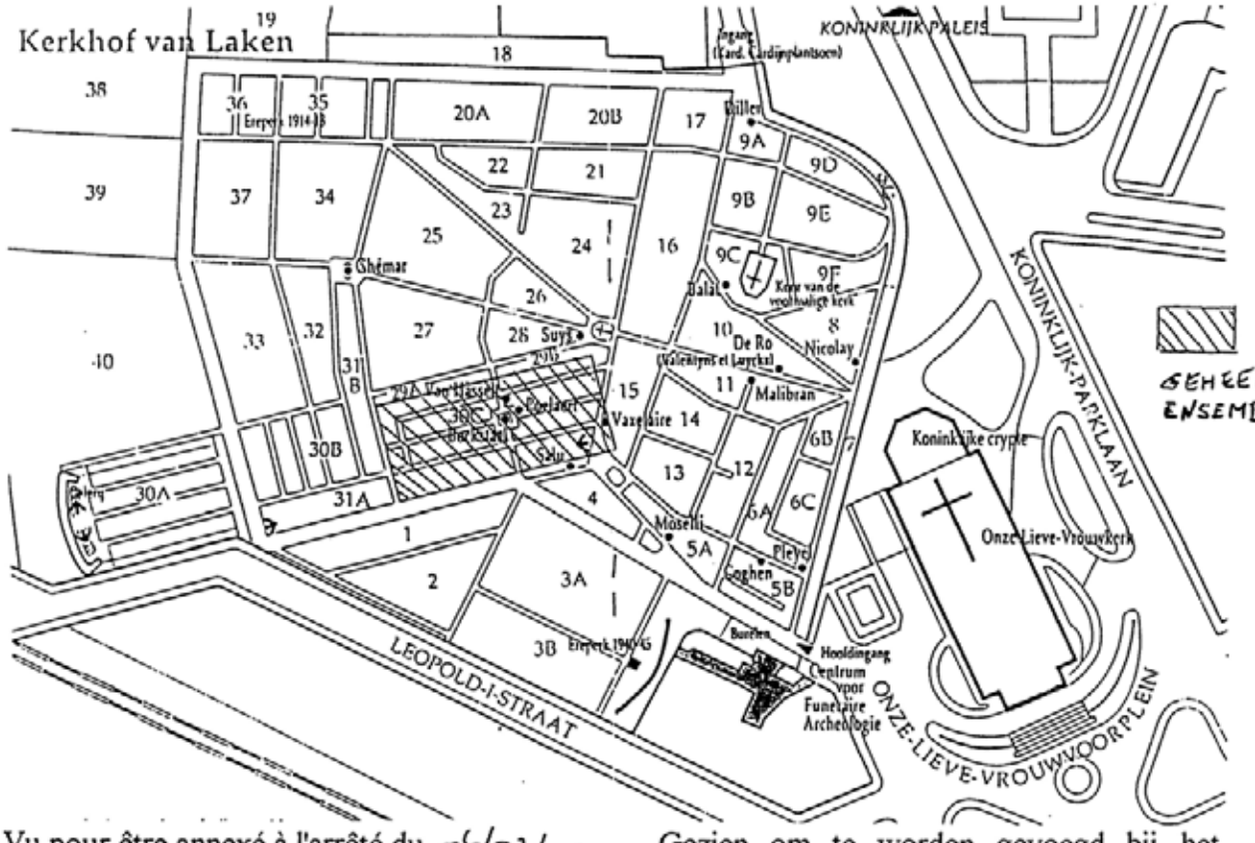

Vu pour être annexé à l'arrêté du 06/02/97,

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 06/02/97 ,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale et Ministre des Pouvoirs locaux, de l'Emploi, du Logement et des Monuments et Sites,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en Minister van Plaatselijke Besturen, Tewerkstelling, Huisvesting en Monumenten en Landschappen,

Charles PICQUE

V.9511